

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра цивільного права №1

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРИВАТНЕ ПРАВО: СУЧАСНІ ДОКТРИНИ В СУДОВІЙ ТА
ПРАВАЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ»**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус навчальної дисципліни – обов'язкова

Рік набору – 2021

Харків 2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Приватне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. с.18

Розробник:
Борисова Валентина Іванівна,
кандидат юридичних наук, професор

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права №1
(протокол № 11 від 2 червня 2021 р.)

Гарант програми

Завідувач кафедри – Борисова Валентина Іванівна, кандидат юридичних наук,
професор, член-кореспондент НАПрН України

Зміст

1. Опис навчальної дисципліни
2. Очікувані результати навчання
3. Зміст програми навчальної дисципліни
4. Обсяг і структура навчальної дисципліни
5. Форми педагогічного контролю та засоби оцінювання результатів навчання
6. Критерії оцінювання результатів навчання
7. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Приватне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми «Право» другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3,0	Галузь знань – 08 «Право» Спеціальність – 081 «Право» Рівень освіти – другий (магістерський)	Обов'язкова
кількість модулів – 3		Рік підготовки: 2022
		семестр
Загальна кількість годин - 90		2
		Лекції
		22 год.
		Практичні/ семінарські заняття
		20 год.
Тижневих годин: аудиторних – 2 - 4, самостійної роботи студента - 6 - 8.		Самостійна робота
	64 год.	
	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (іспит)	

Мета навчальної дисципліни – ознайомлення майбутніх магістрів з основними доктринальними і прикладними проблемами приватного права на сучасному етапі розвитку національної правової системи, зокрема з проблемами рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства у контексті адаптації правової системи України до Європейського права, а також практики застосування законодавства, що регулює відносини у сфері приватних відносин, у площині основних інститутів цивільного та сімейного права.

Завдання:

- формування теоретичних, методичних і практичних знань із ключового спектру цивільно-правової проблематики, зокрема сутності правової доктрини як інструменту розвитку й удосконалення приватного права і його системи; формування теоретичних, методичних і практичних знань із

ключового спектру цивільно-правової проблематики в умовах адаптації приватного права до правової системи України до Європейського права;

- поглиблення теоретичних знань та формування практичних навичок із розв'язання проблем приватного права;
- оволодіння різноманітними методами застосування норм приватного права у правозастосовній практиці з метою захисту фундаментальних прав людини, в тому числі у вертикальних відносинах людина – держава;
- прогнозування напрямів розвитку приватного права з урахуванням світових тенденцій та сучасних викликів.

Пререквізити: логіка; теорія права; філософія права; цивільне право (частина 1 та частина 2); цивільний процес; міжнародне приватне право; право Європейського союзу; господарське право; трудове право; фінансове право.

Кореквізити: публічне право; сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці; порівняльне правознавство; корпоративне право; міжнародний цивільний процес.

2. Очікувані результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РН-1.	Розуміти доктрину приватного права як інструмент розвитку й удосконалення приватного права і його системи
РН 2.	Розуміти призначення доктрини приватного права як феномену, що максимального ефективно поєднує наукові розробки з практикою створення і застосування права
РН-3.	Розуміти, що доктринальне забезпечення – складова механізму функціонування права та його системи.
РН-4	Вміти розкрити сутність приватної доктрини, її місце і роль у системі джерел цивільного і сімейного права.
РН-5	Прогнозувати напрями розвитку доктрини приватного права з урахуванням світових тенденцій та сучасних викликів.
РН-6	Володіти навичками застосування доктрини приватного права до складних випадків вирішення цивільних справ.
РН-7	Визначати предмет доказування у цивільній справі і прогнозувати перспективу розгляду цивільного позову з урахуванням застосованої доктрини приватного права.

PH-8	Володіти навичками застосування доктрини приватного права як засобу захисту фундаментальних прав людини, в тому числі у вертикальних відносинах людина – держава..
------	--

Викладання навчальної дисципліни забезпечує формування у здобувача вищої освіти загальних і спеціальних компетентностей та досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти відповідної спеціальності та освітньо-професійною програмою «Право», а саме:

Загальних компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК1.1. Здатність вирішувати проблеми інноваційного характеру.

ЗК1.3. Здатність формулювати особисту думку та доказово її представляти.

ЗК1.6. Здатність до безпосередньої самоосвіти та самовдосконалення.

Спеціальних компетентностей:

СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.

СК2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.

СК3. Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

СК5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.

СК9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.

СК13. Здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією.

СК15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

СК1.2. Здатність демонструвати знання й розуміння правових систем в умовах глобалізації.

СК1.3. Здатність розрізняти принципи інститутів публічного і приватного права в юридичній діяльності.

Програмних результатів навчання:

ПРН1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

ПРН2. Співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами.

ПРН3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.

ПРН4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.

ПРН6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти

опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.

ПРН7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.

ПРН10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.

ПРН11. Використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного та приватного права і кримінальної юстиції.

ПРН12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу.

ПРН13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

ПРН14. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування.

ПРН17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.

ПРН1.2. Демонструвати знання й розуміння проблематики глобалізації в контексті розвитку сучасних правових систем.

ПРН1.3. Аналізувати механізми публічно-правового і приватно-правового регулювання в юридичній практиці.

ПРН 1.5. Демонструвати знання та розуміння механізму подолання правових колізій в правозастосовній практиці.

ПРН1.6. Демонструвати знання юридичної техніки та її прикладних аспектів в дискурсі правової епістемології та юридичної практики.

3. Зміст програми навчальної дисципліни

Модуль 1. *Сутність правової доктрини та її місце в правовій системі України.*

Правова природа доктрини права в контексті модернізаційних процесів, властивих сучасній правовій системі України. Значення наукових шкіл як елемента правової доктрини.

Етапи розвитку доктрини права. Доктрина як джерело права в період дії римського права. Вплив правової доктрини на процес застосування правових норм у ранньофеодальний період. Втрата правовою доктриною позицій джерела права при формуванні романо-германської правової системи. Нормативно-правовий акт – основне джерело права в умовах кодифікації приватного права в ХІХ столітті. Судовий прецедент як основне джерело права в англо-американській правовій системі. Доктрина приватного права як спосіб обґрунтування вимог і заперечень сторін у судовому процесі.

Модуль 2. *Сучасна доктрини цивільного права України*

Доктринальні уявлення про предмет, метод, функції та принципи цивільного права. Доктринальні підходи до визначення предмета цивільного права та його ролі в розмежуванні галузей права. Особливості методу цивільно-правового регулювання. Традиційні та сучасні погляди на функції цивільного права. Проблеми визначення принципів цивільного права.

Доктринальні підходи до визначення джерел цивільного права. Типові ознаки джерел цивільного права. Міжнародні договори як джерела цивільного права. Звичаї як джерела цивільного права. Правове значення судової практики та роз'яснень вищих судових інстанцій. Рішення Європейського суду з прав людини у системі джерел цивільного права України. Аналогія закону і аналогія права. Вчення про тлумачення норм права: доктрина «добудови» права.

Доктринальні підходи до визначення суб'єктів цивільного права. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин. Сутність юридичної особи. Розвиток вчення про юридичну особу в доктрині цивільного права. Поділ юридичних осіб на юридичні особи приватного права і юридичні особи публічного права.

Поняття юридичної особи приватного права та її ознаки. Організаційно-правові форми юридичної особи приватного права. Участь юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах.

Доктринальні підходи до визначення об'єктів цивільного права. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав. Особисті немайнові права.

Доктринальні підходи до характеристики речового права. Загальна характеристика речового права та права власності. Речі та їх класифікація. Набуття та припинення права власності.

Вчення про цивільно-правовий договір. Поняття договору, його значення. Договір як регулятор цивільних відносин. Свобода договору та її межі. Класифікації договорів. Зміст договору і тлумачення договору. Недійсність договорів. Проблематика неукладених договорів. Підстави, порядок та правові наслідки зміни або розірвання договору. Одностороння відмова від договору. Загальні засади захисту прав та інтересів сторони договору та інших осіб.

Вчення про цивільно-правову відповідальність. Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності.

Модуль 3. Правова доктрина в системі джерел сімейного права. Правова доктрина в процесі правозастосування, тлумачення правових норм і в процесі правотворчості.

4. Обсяг і структура навчальної дисципліни

№ п/п	Дата проведення (згідно розкладу)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усього	У тому числі		
				Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота
		Модуль 1. <i>Сутність правової доктрини та її</i>				

		<i>місце в правовій системі України.</i>				
		Тема 1. Доктрина приватного права як методологічна основа розвитку приватного законодавства і правозастосування	14	4	2	8
		<i>Разом</i>	14	4	2	8
		Модуль 2. <i>Сучасна доктрини цивільного права України і її основні елементи.</i>				
		Тема 2. Доктринальні уявлення про предмет, метод, функції, принципи і джерела цивільного права.	14	4	2	8
		Тема 3. Доктринальні підходи до визначення суб'єктів цивільного права.	16	4	4	8
		Тема 4. Вчення про об'єкти цивільного права	12	2	2	8
		Тема 5 Доктринальні підходи до характеристики речового права	12	2	2	8
		Тема 6. Вчення про цивільно-правовий договір	12	2	2	8
		Тема 7. Розвиток доктрини про цивільно-правову відповідальність	12	2	2	8
		<i>Разом</i>	78	16	14	48
		Модуль 3. <i>Правова доктрина в системі джерел сімейного права.</i>				
		Тема 8				

		Застосування правової доктрини в процесі правозастосування і тлумачення правових норм, а також у процесі правотворчості .	14	2	4	8
		<i>Разом</i>	22	2	4	8
		Усього годин / кредитів ECTS	104/3,0	22	20	64

4. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

4.1. *Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять:*

- форми організації освітнього процесу: навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи.

- види навчальних занять: лекції, практичні заняття, індивідуальні заняття, консультації.

4.2. *Самостійна робота здобувачів вищої освіти*

Самостійна робота – вид позааудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Під час самостійної роботи студент має самостійно опрацювати конспекти лекцій, рекомендовану літературу, нормативні акти, українську і зарубіжну судову практику до тем, що виносяться на практичні заняття.

Формами самостійної роботи студентів є: доопрацювання матеріалів лекції; робота в інформаційних мережах, базах даних і реєстрах; наукове повідомлення за вузькоспеціальною проблематикою; підготовка тематичних презентацій; підготовка та публікація наукових статей, тез тощо; розробка схем, таблиць з тем початкової дисципліни; узагальнення судової практики; написання кейс-бріфів і синопсисів дискусії; складання проєктів процесуальних документів: позовних заяв, відзивів на позовні заяви та судових рішень.

Самостійна робота студентів полягає у вивченні додаткової навчальної, наукової літератури, аналізі української та зарубіжної судової практики, аналізі

практики міжнародних судових установ (насамперед Європейського суду з прав людини) тощо. Самостійна робота призначена для поглиблення знань студентів із тем, що передбачені навчальною програмою дисципліни.

4.3. Освітні технології та методи навчання

- освітні технології: проблемного навчання, контекстного навчання, студентоцентроване навчання, аудіо-візуальні технології, наукові дискусії, інтерактивні технології, ІТ-технології зокрема, платформи MS Teams, Google Classroom тощо;

- інтерактивні методи навчання: лекція-прес-конференція; метод «перевернутого класу» (англ. flipped classroom), метод «активного навчання», сократівський діалог, метод проблемного викладання, модельні судові засідання; вправи на мета-когнітивне мислення, кейс-метод, мозковий штурм, ігрофікація навчального процесу, моделювання проблемних ситуацій, дискусія тощо.

5. Форми педагогічного контролю та засоби оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Приватне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на *практичних заняттях* із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, вирішення практичних завдань або задач, участь у розробці кейсу, захист есе або реферату за ініціативи студента. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу

навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквіумів.

- впродовж семестру студенти виконують завдання для *самостійної роботи* (підготовка презентації, есе, реферату тощо). Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 20 балів.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є іспит. Мінімальна кількість балів за іспит – 60 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів:

Модуль № 1		Модуль № 2		Модуль № 3		Підсумкова оцінка знань (іспит)			
п/з		п/з		Колоквіум					
max 25		max 25		max 25				max 100	

6. Критерії оцінювання результатів навчання

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Колоквіум	Max 15	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	10	Рівень засвоєння матеріалу вище середнього, допускається не більше двох неточностей.
	5	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка самостійної роботи студента	Max 20	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження. Вільне володіння матеріалом, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні і практичні висновки.
	15	Основні питання висвітлено поверхнево, висновки не мають самостійного характеру.
	Min 0	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок, немає висновків, студент слабо володіє матеріалом роботи.

Іспит	Max 100	Відмінне володіння матеріалом із дисципліни.
	Min 60	Достатнє засвоєння матеріалу з дисципліни.

7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освіти денної/заочної форми навчання

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою для заліку	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перекладати	не зараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		0 – 34

8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 1950).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/conv#Text
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n5494>

Судова практика

1. Дайджест судової практики Верховного Суду у спорах, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав. 2019 рік. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Daidjest_Ekologia.pdf

2. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних зі страховими правовідносинами. URL: <https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Dajdjest.pdf>

1. Доктрина природного права: «Право України», 2021, № 1.
2. Доктрина європейського права: «Право України», 2019, № 6.
3. Доктрина міжнародного приватного права: «Право України», 2020, № 6.
4. Загальна теорія права: підручник /О.В. Петришин, Д.В. Лук'янов, С.І. Максимов, В.С. Смородинський та ін.; за аг. ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
5. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с
6. Матеріали ХІХ науково-практичної конференції: Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України, Харків, 12 березня 2021 року.
7. Матеріали Х міжнародного цивілістичного Форуму «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України: концепція, напрями, перспективи Київ, 2021.
8. Матеріали науково-практичної конференції «Проблеми цивільного права та процесу (об'єкти цивільних прав)», Харків, 21 травня, ХНУВС;
9. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Десяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права», Одеса, економіко-правовий факультет Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, 28 травня 2021.

10. Національна доктрина господарського права: «Право України», 2019, № 8
11. Національна доктрина порівняльного правознавства: «Право України», 2019, № 3.
12. Національна доктрина приватного права: основні методологічні засади: «Право України», 2019, № 1.
13. Національна доктрина приватного права: система приватного права, розвиток основних інститутів: «Право України», 2019, № 2.
14. Новели цивільного процесуального кодексу України та проблемні аспекти практики їх реалізації: «Право України», 2018, № 10.
15. Основи інтелектуальної власності: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; за ред. О. П. Орлюк. - Київ : Інтерсервіс, 2016. - 382 с.
16. Правова доктрина України. Т. 3. Доктрина приватного права України. За заг. ред. Н.С. Кузнецової, Харків: Право; 2013. 760 с.
17. Юридична доктрина України як концептуальна політико-правова основа реформування суспільства держави: «Право України», 2021, № 2.
18. Борисова В.И. Теории сущности юридического лица. // Очерки права компаний: сборник статей. Харьков: ЧП «ЭКУС» Сообщество «Цивилистическая платформа», 2019. с. 30-48.
19. Борисова В.И. Теоретико-методологические положения учения о юридических лицах //Методология исследования проблем цивилистики: сборник ст., посвящ. Памяти проф. А.А. Пушкина /под ред. Ю.М. Жорнокуя и С.А. Слипченко. Харьков: Право, 2017.,
20. Ватрас В.А. Джерела сімейного праваб проблеми теорії та практикиб монографія /В.А. Ватрас. Хмельницький: видавництво ТОВ «Поліграфіст-3», 2020, 824 с.
21. Губанов О.О. Правова доктрина як джерело права в межах романо-германської системи, англо-саксонської та релігійно-традиційної

правової сім'ї: порівняльна характеристика. Право і суспільство, 2015, № 6, с. 9-11.

22. Дякович М.М. Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом: Монографія. – К.: Істина. 2014, 520 с.

23. Євграфова Є.П. Доктрини та концепції у правовій системі України: форми і сфери застосування / Є.П. Євграфова // Право України. – 2010. – № 5. – С. 77–8.

24. Красицька Л.В. Правове значення судової практики та роз'яснень вищих судових інстанцій. Рішення Європейського суду з прав людини у системі джерел цивільного права України. // Сучасні проблеми цивільного права та процесу: Навчальний посібник; Харків, «Право», 2017, с.74-78.

25. Майданик Р.А. Розвиток приватного права України: монографія. Київ: Алерта, 2016.

26. Право інтелектуальної власності : підруч. / О. І. Харитонов [та ін.]; за заг. ред. О. І. Харитонової. - Київ : Юрінком Інтер, 2016. - 540 с.

27. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т.1 Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України; за аг. ред.: М.В. Цвіка, О.В. Петришина, Харків, 2008. 728 с.

28. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навчальний посібник /за ред. Ю.М. Жорнокуя і Л.В. Красицької, Іарків «Право», 2017, 808 с.

29. Харитонов Є.О. Приватне право як концепт; пошук парадигми: монографія / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. – Одеса: Фенікс, 2014. – 804 с.

30. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт; Том III. Концепт приватного права і рекодифікація цивільного законодавства в Україні: рефлексія фронтиру : монографія, Одеса, Фенікс, 2019. – 752 с.

31. Борщевський І.В. Теоретико-правові аспекти застосування юридичної доктрини як допоміжного джерела права України // Науковий вісник

Ужгородського національного університету, 2016, серія Право, випуск 37. том 1, с.7-10♦

32. Максимов С.І. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід/ С.І. Максимов// Право України.– 2013. –№ 9.– С.34–54.

33. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право.: НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК., Ужгород, 2021,293 с.

34. Попов О.І. Правова доктрина та її застосування верховним судом України при перегляді судових рішень у цивільних справах

35. Семеніхін І. Проблемні аспекти реалізації правової доктрини управозастосовчій практиці/ І.Семеніхін //Вісник Академії правових наук України. 2010р. №3 (62): 36. наук. пр./ Акад. прав. наук України.– Харків: Право, 2010.– С.303–311

36. Чашин А.Н. Формы правовой доктрины как источник права Научный вестник Омской академии МВД России No 3(58), 2015, с. 46-49.

Інтернет-ресурси

- HUDOC. European Court of Human Rights: <https://hudoc.echr.coe.int/>
- Єдиний державний реєстр судових рішень: <https://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
- Офіційний сайт Верховного Суду: <https://supreme.court.gov.ua/>
- Суд на долоні: <https://conp.com.ua>
- Опендатабот. Сторінка пошуку судових рішень: <https://court.opendatabot.ua/#/>
- Центр дослідження судової практики: <https://www.facebook.com/cdoslidzenna/>
- Юридичний інтернет-ресурс «Протокол»: https://protocol.ua/ru/interesnie_sudebnie_resheniya/